

Projekt uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

W sprawie ustanowienia roku 2027 Rokiem Stanisława Basaja

UCHWAŁA SEJMU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

z dnia ... 2026 r.

w sprawie ustanowienia roku 2027 Rokiem Stanisława Basaja

Stanisław Basaj, ps. „Kraska”, „Ryś”, urodzony 24 listopada 1917 r. w Polanach, polski partyzant, członek Związku Walki Zbrojnej, kapral 2. Pułku Strzelców Konnych w Hrubieszowie, organizator i dowódca jednego z największych oddziałów Batalionów Chłopskich na Hrubieszowszczyźnie, należy do grona postaci trwale zapisanych w pamięci mieszkańców Lubelszczyzny oraz w dziejach polskiego ruchu oporu czasu II wojny światowej.

Pochodził z rodziny chłopskiej i od młodości związany był z ziemią hrubieszowską oraz pograniczem południowo-wschodnim Rzeczypospolitej. Służbę wojskową odbył w Wojsku Polskim, a po wybuchu II wojny światowej zaangażował się w działalność konspiracyjną. Na początku 1940 r. wstąpił do Związku Walki Zbrojnej, a następnie związał się z ruchem ludowym i Batalionami Chłopskimi.

W warunkach niemieckiej okupacji Stanisław Basaj organizował struktury samoobrony i konspiracji na terenach szczególnie doświadczonych terrorem, pacyfikacją i wysiedleniami. Wiosną 1942 r. utworzył Oddział Specjalny Batalionów Chłopskich przeznaczony do obrony ludności polskiej Zamojszczyzny przed działaniami okupanta niemieckiego, żandarmerii oraz wspierających ją formacji pomocniczych. Formacja ta została następnie rozwinęta w silny oddział partyzancki, który odegrał istotną rolę w obronie mieszkańców regionu.

Dowodzony przez niego oddział walczył z Niemcami, a także z Ukraińską Powstańczą Armią na terenach objętych dramatycznym konfliktem narodowościowym czasu wojny. W pamięci lokalnej Stanisław Basaj zachował się jako symbol odwagi, determinacji i gotowości do obrony zagrożonej ludności cywilnej. Zarazem badania historyczne wskazują, że jego biografia pozostaje przedmiotem sporów i odmiennych ocen, co czyni ją częścią trudnego dziedzictwa pogranicza oraz skomplikowanych losów okupowanej Polski.

W ostatnim okresie okupacji niemieckiej oraz po wkroczeniu nowej władzy w 1944 r. losy Stanisława Basaja splótły się również z dramatyczną rzeczywistością polityczną ziem polskich, naznaczoną zarówno trwającą wojną, jak i narastającym zniewoleniem. Fakt ten nie przekreśla jego wcześniejszych zasług w organizowaniu oporu i obronie mieszkańców

regionu, lecz przypomina o złożoności wyborów dokonywanych przez Polaków w epoce przemocy totalitaryzmów.

Stanisław Basaj zginął 25 marca 1945 r. w Kryłowie. Według przekazów został uprowadzony, był więziony i torturowany, a miejsce jego pochówku do dziś nie zostało pewnie ustalone. Jego śmierć dopełniła tragicznego losu pokolenia Polaków, którzy w latach wojny i bezpośrednio po jej zakończeniu ponieśli najwyższą ofiarę w służbie lokalnej wspólnoty i Ojczyźnie.

Mając na uwadze 110. rocznicę urodzin Stanisława Basaja, przypadającą w 2027 r., oraz chcąc oddać hołd jego walce o bezpieczeństwo polskiej ludności cywilnej, jego zaangażowaniu w działalność konspiracyjną i jego miejscu w pamięci historycznej regionu, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ustanawia rok 2027 Rokiem Stanisława Basaja.

Marszałek Sejmu: ...

Uzasadnienie

Projekt uchwały w sprawie ustanowienia roku 2027 Rokiem Stanisława Basaja ma na celu upamiętnienie 110. rocznicy urodzin jednej z najbardziej rozpoznawalnych postaci konspiracji ludowej i partyzantki Batalionów Chłopskich na Hrubieszowszczyźnie. Stanisław Basaj, ps. „Ryś”, „Kraska”, urodzony 24 listopada 1917 r. w Polanach, pozostaje ważnym symbolem oporu wobec okupanta niemieckiego oraz obrony ludności cywilnej na terenach południowo-wschodniej Lubelszczyzny.

Potrzeba procedowania niniejszej uchwały wynika przede wszystkim z obowiązku państwa polskiego do pielęgnowania pamięci o osobach, które w czasach wojny organizowały samoobronę, działalność konspiracyjną i zbrojny opór na rzecz wspólnot lokalnych i Rzeczypospolitej. Stanisław Basaj był organizatorem i dowódcą jednego z największych oddziałów Batalionów Chłopskich w regionie, a jego działalność przypadła na okres szczególnie brutalnych działań okupacyjnych, pacyfikacji i zagrożenia dla polskiej ludności Zamojszczyzny i Hrubieszowszczyzny.

Uchwała ma także znaczenie edukacyjne i wspólnotowe. Współczesna pamięć historyczna wymaga przywrócenia postaci ważnych dla regionów i środowisk, które nie zawsze zajmują należne miejsce w ogólnopolskiej narracji historycznej, mimo że ich życiorysy ilustrują doświadczenie całych społeczności doświadczonych wojną, terrorem i przemocą. W przypadku Stanisława Basaja chodzi nie tylko o upamiętnienie jednostki, lecz również o przypomnienie losu mieszkańców pogranicza, którzy bronili swoich rodzin, domów i lokalnych wspólnot w warunkach rozpadu porządku państwowego.

Procedowanie uchwały jest zasadne również dlatego, że postać Stanisława Basaja pozostaje żywa w pamięci lokalnej i regionalnej. Materiały samorządowe i historyczne wskazują, że jest on nadal wspominany jako bohater Hrubieszowszczyzny, a jego działalność stanowi element tożsamości historycznej tego obszaru. Uhonorowanie go przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej miałoby zatem wymiar nie tylko symboliczny, lecz także integrujący pamięć lokalną z pamięcią państwową.

Jednocześnie projekt uchwały został sformułowany w sposób wyważony i odpowiedzialny. Badania historyczne pokazują, że biografia Stanisława Basaja bywa przedmiotem sporów, zwłaszcza w odniesieniu do relacji polsko-ukraińskich oraz jego losów po lipcu 1944 r., dlatego projekt nie służy upraszczaniu historii ani doraźnej publicystyce, lecz godnym upamiętnieniu postaci zakorzenionej w trudnym doświadczeniu wojny i pogranicza.

Przyjęcie uchwały pozwoli Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej wyrazić szacunek wobec wszystkich tych, którzy w czasie II wojny światowej podejmowali wysiłek obrony ludności cywilnej, organizowali konspirację oraz ponosili ofiary w służbie Ojczyźnie. Ustanowienie roku 2027 Rokiem Stanisława Basaja będzie więc nie tylko aktem pamięci wobec konkretnej osoby, ale również czytelnym wyrazem troski państwa o ciągłość polskiej pamięci historycznej.